

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND BOLURILE DE STICLĂ CU COASTE, DESCOPERITE ÎN AREALUL EST CARPATIC

DE

SEVER-PETRU BOȚAN*

Abstract

The Roman ribbed bowls can be counted among the most important glass forms, especially in the 1st century AD. A large variety of these items was discovered in the East-Carpathian dacia, denoting the fact that the Geto-Dacians had strong commercial ties with various regions of the Roman Empire. Especially the settlement of Poiana (Piroboridava) revealed different types of ribbed bowls ranging from marmoured examples to opaque white and ultimately, to common bluish-green items. There are numerous similarities between the glass discovered in the Geto-Dacian settlements and the one coming from the North-Pontic regions, which suggests that they might have followed a north – west commercial direction.

Keywords: Roman glass, ribbed bowls, East-Carpathian area, the Geto-Dacian dacia, Roman imports, white glass.

Bolurile decorate cu coaste verticale în relief reprezintă fără doar și poate forma fanion a veselei de sticlă din secolul I d.Hr.¹ Considerate drept „cel mai mare succes al industriei vitrice romane”, ele își justifică faima și prin faptul că au reușit să reziste mai bine de un secol în competiția cu vesela suflată². Importanța lor poate fi privită sub două aspecte principale. Pe de-o parte ele reprezintă veriga de legătură între industria elenistică și cea romană iar pe de altă parte asigură trecerea de la procedeul turnării în tipar la suflare. Aceste piese au fost astfel atât de populare, încât se întâlnesc în cantități apreciabile în mai toate siturile arheologice de pe cuprinsul Imperiului roman dar și în afara granițelor sale.

Bolurile cu coaste au apărut inițial în aceleași ateliere siro-palestiniene ce produceau și bolurile hemisferice. Spre deosebire de acestea, fabricarea bolurilor costolate a început însă ceva mai târziu, la jumătatea secolului I î.Hr. după cum demonstrează datarea contextelor în care au fost descoperite, la Tel Anafa (aprox. 95–80 î.Hr.), En Gedi (ante 37 î.Hr.), Ashdod sau Samaria³. Pieseile elenistice se caracterizează prin coloritul monocrom (cel mai adesea, galben-marونیu sau galben-chihlimbar) dar și coastele inegale, dispuse asimetric, fapt ce denotă că tehnica producerii lor nu era încă bine pusă la punct.

În literatura de specialitate există numeroase ipoteze (unele dintre acestea verificate în mod practic) privind fabricarea acestor boluri, ce variază de la modelarea pe un tipar convex cu ajutorul unei tije metalice, la presarea sticlei încălzite cu un dispozitiv special pentru imprimarea coastelor și chiar tehnica „cerii pierdute”⁴. Acestea vor fi preluate, perfecționate și rafinate în Italia, astfel încât în prima jumătate a secolului I d.Hr., bolurile de acest tip devin o prezență constantă în descoperirile arheologice de aici⁵.

* Institutul de Arheologie, Iași; sever_botan@yahoo.com.

¹ C. Isings, *Roman Glass from Dated Finds*, Gröningen-Djakarta, 1957, pp. 17–21, forma 3/a–d.

² R. Lierke, *Die nicht-geblasenen antiken Glasgefäße*, Offenbach/Main, 2009, p. 109.

³ D. F. Grose, *The Syro Palestinian Glass Industry in the Later Hellenistic Period*, in *Muse*, 13, 1979, p. 63.

⁴ Vezi E. M. Stern, B. Nolte, *Early Glass of the Ancient World. Ernesto Wolf Collection*, Ostfildern, 1994, pp. 75–77; D. F. Grose, *Glass Forming Methods in Classical Antiquity: Some Considerations*, in *Journal of Glass Studies (JGS)*, XXVI, 1984, pp. 28–29; Fr. Schuler, *Ancient Glassmaking Techniques: The Molding Process*, in *Archaeology*, 12/1, 1959, pp. 48–50.

⁵ D. F. Grose, *Roman Glass of the First Century AD. A Dated Deposit of Glassware from Cosa, Italy*, in *Annales de l'Association Internationale pour l'Histoire du Verre (Ann.AIHV)*, 6, 1973, pp. 37–38.

Bolurile cu coaste au în general formă hemisferică sau convexă și adâncime variabilă, caracterizându-se, după cum sugerează și numele, prin coastele verticale proeminente ce converg și se subțiază spre bază. Interiorul lor este adesea șlefuit și decorat uneori cu două linii paralele incizate⁶. Din punct de vedere al formei dar și al dispunerii decorației, ele nu sunt deloc omogene, prezentând numeroase variații, fapt ce a determinat-o pe Classina Isings să le împartă în două sub-categorii: Forma 3a – bol mai puțin adânc, cu diametrul gurii mare, și Forma 3b – bolul semisferic adânc⁷.

Coloritul acestor piese este divers, el putând fi asociat într-o oarecare măsură cu anumite etape în care au fost produse. Irena Lazar identifica astfel, din punct de vedere cromatic, trei grupe: 1. boluri mozaicate, 2. boluri monocrome și 3. boluri natural colorate, albăstriu-verzuie⁸. În ceea ce privește prima categorie, ele sunt considerate cu certitudine a fi produse ale atelierelor italițe, începând cu sfârșitul secolului I î.Hr. David Grose le diviza după formă și decor, în două clase distincte și anume: 1. Boluri mozaicate adânci, cu buza răsfrântă ce pot avea uneori picior inelar înalt și 2. Boluri cu fund concav, gura largă și decorație spiralică, mai puțin elaborată⁹. Dacă prima categorie este destul de rar întâlnită în cadrul descoperirilor arheologice, cea de-a doua categorie reunește majoritatea exemplarelor cunoscute de boluri cu coaste mozaicate. În general, ele sunt de culoare albastru-cobalt, violet sau galben-chihlimbar și decorate cu impresiuni spiralice realizate din sticlă alb-opac¹⁰. Datorită rafinamentului decorativ și cromatic, bolurile mozaicate s-au bucurat de o largă popularitate, fiind răspândite, atât în bazinul mediteranean, cât și cel pontic până către jumătatea secolului I d.Hr., atunci când numărul celor colorate natural devine predominant¹¹.

Se pare că și în mediul geto-dacic, bolurile cu coaste erau extrem de apreciate. În afara spațiului est-carpatic ele au mai fost semnalate la: Șimleul Silvaniei – *Cetate* (jud. Sălaj)¹², Costești (jud. Hunedoara), Luncani (jud. Hunedoara), București, Popești (jud. Ilfov)¹³, Pietroasele (jud. Buzău)¹⁴ sau Ocnița – Buridava (jud. Vâlcea)¹⁵. În ceea ce privește ultima așezare, aici au fost descoperite șase exemplare fragmentare, dintre care doar două reprezintă versiuni timpurii de boluri monocrome, databile în prima jumătate a secolului I d.Hr.¹⁶. Pentru celelalte piese, lucrate din sticlă albăstriu-verzuie, se poate propune o datare mai târzie, în a doua jumătate a secolului I d.Hr.¹⁷.

Interesant de remarcat este că numeroase exemplare se încadrează în seriile timpurii de boluri monocrome, fapt ce sugerează un aflus masiv de importuri vitrice încă din prima jumătate a secolului I d.Hr. În stadiul actual al cercetărilor, dat fiind și numărul mare de vase, nu se poate stabili cu certitudine proveniența acestora, însă este plauzibil ca ele să fi fost importate din atelierelor italițe (probabil Aquileia) împreună cu o gamă foarte diversă de obiecte și vase de uz cotidian, de unde ajungeau, prin intermediari, la populațiile indigene¹⁸.

Așezările dacice de la est de Carpați au scos la iveală o cantitate însemnată și variată de asemenea piese, ca dovadă a aprecierii de care acestea se bucurau în lumea barbară. Până în acest moment, așezarea de la

⁶ J. Price, *Romano-British Glass Vessels: A Handbook*, York, 1998, p. 44.

⁷ C. Isings, op. cit. (n. 1), pp. 18–19.

⁸ I. Lazar, *The Roman Glass from Slovenia*, Ed. Založba ZRC, Ljubljana, 2003, p. 63.

⁹ D. F. Grose, *Early Ancient Glass. Core-Formed, Rod-Formed and Cast Vessels and Objects from the Late Bronze Age to the Early Roman Empire, 1600 B.C. to A.D. 50*, The Toledo Museum of Art, Toledo, 1989, pp. 248–249.

¹⁰ J. Price, op. cit. (n. 6), p. 44; Pentru exemple vezi D. B. Harden, *Glass of the Caesars*, Ed. Olivetti, Milano, 1987, p. 51, fig. 27; D. F. Grose, op. cit. (n. 9), p. 248, fig. 123, 124; I. Lazar, op. cit. (n. 8), p. 41; nr. 2.1.6; fig. 11.

¹¹ La Valkenburg (Olanda), dintr-un total de 136 de boluri cu coaste, 101 sunt monocrome și 33 marmorate, în vreme ce la Windisch (*Vindonissa* în Elveția), s-au descoperit 505 exemplare monocrome și numai 194 de boluri marmorate – *apud* S. Teodor, C. Chiriac, *Vase de sticlă din așezarea geto-dacică de la Poiana*, în *Arheologia Moldovei (ArhMold)*, XVII, 1994, p. 188.

¹² H. Pop, *Vase romane din sticlă la Șimleu Silvaniei – Cetate*, în *Sargetia* XXXI, 2003, pp. 159–166, pl. 2/2.

¹³ I. Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1974, pp. 245–246.

¹⁴ V. Dupoi, V. Sîrbu, *Incinta fortificată de la Pietroasele-Gruia Dării, județul Buzău*, I, Ed. Alpha, Buzău, 2001, p. 44, fig. 65/1.

¹⁵ D. Berciu, *Buridava dacică*, vol. I, Ed. Academiei R.S.R., București, 1981, p. 94, pl. 48/2, descoperit în nivelul II a, datat în prima jumătate a secolului I d.Hr.; M. C. Popescu, M. Iosifaru, *Vase de sticlă descoperite la Buridava dacică*, în *Buridava*, X, 2012, pp. 75–76, prezintă șase exemplare descoperite la Buridava (Nr. 1–5; pl. 1, 2, 6).

¹⁶ M. C. Popescu, M. Iosifaru, op. cit. (n. 13), p. 80, nr. 3 și 4.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 79–81, nr. 1, 2, 5, 6.

¹⁸ În ceea ce privește importurile romane în așezările dacice, problematica este foarte diversă și a fost abordată din numeroase perspective. Vezi, în special, S. Sanie, *Importuri elenistice și romane în câteva cetăți și așezări dacice din Moldova*, în *Studii și Cercetări de Istorie Veche (SCIV)*, 24/3, 1973, pp. 407–434; I. Glodariu, op. cit. (n. 12); C. Croitoru, *Roman discoveries in the East-Carpathian Barbaricum (1st century B.C. – 5th century A.D.)*, Ed. Istros, Brăila, 2011 sau *Geto-dacii dintre Carpați și Nistru (secolele II a. Chr – II p. Chr)* (în continuare, *Geto-dacii...*) (ed. S. Sanie, T. Marin), Ed. Universității Al. I. Cuza, Iași, 2011.

Poiana (jud. Galați), urmată de cele de la Răcătău (jud. Bacău), Barboși (jud. Galați) și Brad (jud. Bacău), concentrează cele mai numeroase descoperiri de boluri cu coaste din întreaga arie locuită de geto-daci.

Majoritatea fragmentelor provin din ultimele două niveluri stratigrafice ale acestor așezări, datate între cea de-a doua jumătate a secolului I î.Hr. și începutul secolului al II-lea d.Hr.¹⁹, fapt ce le racordează la cronologia general acceptată a acestor vase, din cadrul Imperiului roman²⁰.

Cele mai timpurii exemplare sunt, după cum afirmam mai sus, bolurile cu coaste, mozaicate (Pl. II/2). În așezarea de la Poiana, au fost descoperite numeroase fragmente (vezi Pl. III/1–6; Pl. IV/1–2 și Pl. V/1–4) de astfel de piese, fabricate din sticlă albastru-cobalt, albastră sau violet, cu intruziuni de alb-opac. Numărul lor, relativ mare, denotă aprecierea de care se bucurau în rândurile elitei locale, fiind privite ca produse de lux. O piesă similară celor de la Poiana a fost descoperită la Iași, într-un mormânt sarmatic datat ceva mai târziu, la sfârșitul secolului I d.Hr. (Pl. III/17)²¹. Vasul (din care s-a păstrat doar un mic fragment) era probabil dispus în cadrul inventarului funerar ca și obiect de prestigiu cu valoare simbolică, pentru a sublinia importanța defunctului²².

Cu toate că reprezintă o descoperire izolată, se pot desprinde aprecieri interesante în ceea ce privește căile de pătrundere a bolurilor de acest tip. Astfel, numărul mai scăzut al unor astfel de descoperiri la Dunărea Inferioară și în Dobrogea, pare să confirme o ipoteză pe care am enunțat-o recent, privind direcțiile de penetrare comercială direct dinspre spațiul nord pontic, acolo unde asemenea piese pot fi întâlnite frecvent²³. Totuși, diferența cantitativă dintre cele două regiuni trebuie privită nuanțat, prin prisma așezării geografice dar și a intensității investigațiilor arheologice întreprinse de-a lungul anilor.

În altă ordine de idei, putem semnală prezența unor boluri cu coaste extrem de rar întâlnite, fabricate din sticlă de culoare alb-opac, cu aspect de faianță (Pl. II/3). În afară de fragmentele de la Poiana (Pl. III/7–9 și Pl. V/5–8) și de la Răcătău (Pl. III/13), descoperite în nivele datate în prima jumătate a secolului I d.Hr., piese similare au mai fost semnalate la Colchester, Augst, Velsen, Aquileia²⁴ și chiar la Heis în nordul Somaliei²⁵. Raritatea lor și arealele restrânse de distribuție indică faptul că aceste boluri au fost produse de un număr restrâns de ateliere într-o perioadă de timp limitată, în primele decenii ale secolului I d.Hr.²⁶. Locul unde erau situate aceste ateliere este necunoscut. Unii cercetători au susținut ipoteza originii orientale sau alexandrine²⁷, însă, dată fiind concentrarea acestor descoperiri mai ales în partea occidentală a Imperiului roman, se poate lua în calcul și o eventuală proveniență italică, sub impulsul meșterilor sidonieni stabiliți aici.

În fine, cele mai răspândite exemplare de boluri cu coaste sunt cele monocrome, colorate natural albăstriu-verzui, ce au început să înlocuiască bolurile mozaicate, dar și pe cele colorate monocrom, după jumătatea secolului I d.Hr. (Pl. II/4). Ele au continuat să fie produse până la începutul secolului al II-lea d.Hr, atunci când, schimbările survenite în industria vitrică (în ceea ce privește formele, și mai ales, coloritul) au dus la dispariția folosirii procedeului de turnare în tipar²⁸.

Piese de acest gen au apărut în spațiul est-carpatic la Poiana (Pl. III/10–12; Pl. V/9–11 și Pl. VI/1–7), Răcătău (Pl. III/14), Brad (Pl. III/15) și Barboși (Pl. III/16). Ele sunt considerate, în general, produse ale

¹⁹ Pentru stratigrafia davelor est-carpatic, vezi R. Vulpe, S. Teodor, *Piroboridava. Așezarea geto-dacică de la Poiana*, Ed. Vavila, București, 2003; S. Teodor, *Stratigrafia stațiunii arheologice de la Poiana, jud. Galați*, în *Carpica*, XXIII/1, 1992, pp. 115–125; V. Căpitanu, *Principalele rezultate ale săpăturilor arheologice în așezarea geto-dacică de la Răcătău (județul Bacău)*, în *Carpica*, 8, 1976, pp. 49–72; V. Ursachi, *Cetatea dacică de la Răcătău*, în *Geto-dacii...*, pp. 278–323; V. Ursachi, *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, Ed. SC Caro Trading, București, 1995; S. Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei. Secolele II î.e.n. – III e.n.*, Ed. Junimea, Iași, 1981. Recent, stratigrafia acestor așezări a fost reluată și rediscutată, pe baza analizelor materialului arheologic – vezi C. Cristescu, *Contribuții la cronologia dăvaelor dacice de pe valea Siretului (I)*, în *Research and Science Today (RST)*, 3, 2012, pp. 51–64; idem, *Contribuții la cronologia dăvaelor dacice de pe valea Siretului (II)*, în *Sargetia*, IV (XL), 2013, pp. 101–154.

²⁰ C. Isings, op. cit. (n. 1), pp. 18–20; I. Lazar, *Ribbed Glass Bowls from the Territory of Modern Slovenia*, în *Ann.AIHV*, 14, 1998, pp. 63–67.

²¹ Ș. Sanie, *Însemnări arheologice*, în *Ioan Neculce*, S.N., I, 1995, p. 59, pl. II/5.

²² Pentru descoperirile de veselă de sticlă în mediul sarmatic vezi și V. Bărcă, O Symonenko, *Călăreții stepelor. Sarmatii în spațiul nord-pontic*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2009, pp. 195–200.

²³ N. Kunina, *Ancient Glass in the Hermitage Collection*, St. Petersburg, 1997, p. 268, nr. 93, fig. 60, 62 (de la Panticapaeum, identic cu exemplarele de la Poiana); C. Chiriac, S. P. Boțan, *Sticlăria elenistică și romană din Pontul Euxin. Între producție și import, în Poles în Marea Neagră: Relații interpontice și producții locale* (ed. F. Panait-Bîrzescu et al.), Ed. Humanitas, București, p. 299.

²⁴ S. Teodor, C. Chiriac, op. cit. (n. 11), p. 187.

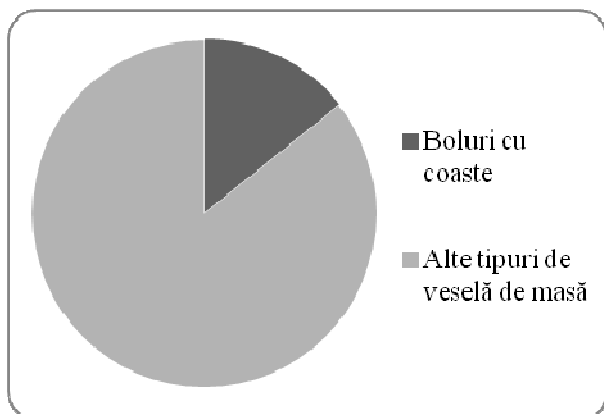
²⁵ E. M. Stern, *Early Roman Glass from heis on the North Somali Coast*, în *Ann.AIHV*, 10, 1985, pp. 27–28.

²⁶ C. Calvi, *I vetri romani del Museo di Aquileia*, Associazione Nazionale per Aquileia 7, Aquileia, 1968, p. 65.

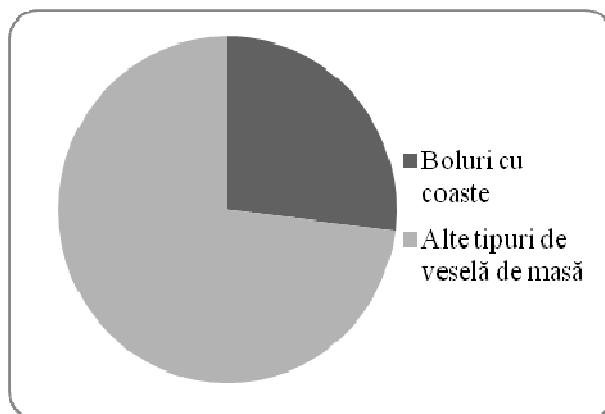
²⁷ S. Teodor, C. Chiriac, op. cit. (n. 11), p. 187, vezi nota 60.

²⁸ D. F. Grose, op. cit. (n. 3), p. 63.

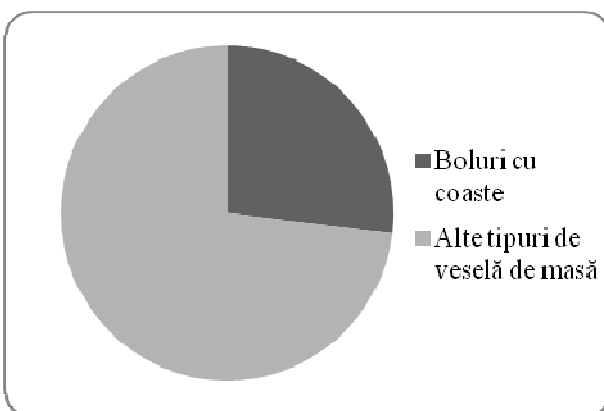
atelierelor orientale însă numărul lor impresionant arată că se fabricau, probabil, în majoritatea atelierelor secundare din Imperiu. Aceste boluri se întâlnesc, în mod frecvent, în majoritatea așezărilor romane civile sau militare, fiind lucrate din pastă de sticlă colorată natural, de bună calitate. Numărul lor extrem de mare, și larga lor răspândire fac inutilă și irelevantă o enumerare a locurilor de descoperire.

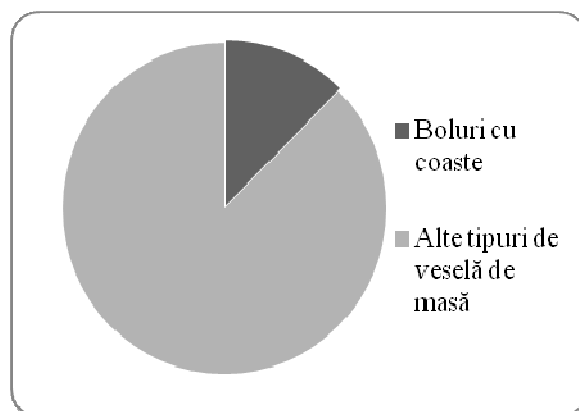
Grafic 1: Pondere bolurilor cu coaste în așezarea de la Brad (*Zargidava*)

Grafic 2: Pondere bolurilor cu coaste în așezarea de la Răcătău (*Tamasidava*)

Grafic 3: Pondere bolurilor cu coaste în așezarea de la Poiana (*Piroboridava*)

Grafic 4: Pondere bolurilor cu coaste în așezarea de la Barboși

În cele patru grafice de mai sus, am încercat să surprindem, pentru fiecare sit arheologic în parte, ponderea bolurilor cu coaste în cadrul veselei de masă. De la început, se poate observa că procentajul lor este destul de însemnat și relativ omogen în toate cele patru așezări. Rezultate similare se înregistrează în cadrul davelor de la Răcătău și Poiana, acolo unde materialul vitric este cel mai numeros și mai diversificat ca structură. Numărul ridicat de asemenea piese arată că bolurile cu coaste erau extrem de apreciate și folosite în uzul cotidian, în special în secolul I d.Hr. La Poiana, cele 34 de exemplare de boluri cu coaste constituie, alături de paharele decorate cu „muguri de lotus”, una dintre cele mai bine reprezentate categorii de veselă de sticlă. Aici se întâlnesc, după cum am văzut, atât exemplare marmorate și alb-opac, aparținând primelor serii tipologice, cât și exemplare comune, din sticlă verzuie, databile spre a doua jumătate a secolului I d.Hr. Se poate remarca, astfel, o continuitate a acestei forme într-un interval cronologic de aproape o sută de ani, ce a corespuns cu perioada lor de maximă înflorire.

Interesant de remarcat este însă faptul că forma pare să fi fost reprodusă în ceramică de către meșterii locali. De altfel, este un lucru binecunoscut faptul că artizanii autohtoni din așezările dacice au introdus în repertoriul formelor ceramice diferite imitații după vase de sticlă sau metal (*kantharoi*, *skyphoi*, boluri cu decor în relief, pahare fațetate cu aspect inspirat din forma fagurelui de miere și altele), ce nu erau cunoscute până atunci. Descoperirea singulară de la Costești – Lazuri (Pl. II/5) a unui bol modelat cu mână din argilă de proastă calitate și decorat cu coaste în relief, dispuse inegal, denotă aprecierea de care se bucurau bolurile cu coaste în spațiul geto-dacic, dar și nivelul tehnic sau artistic atins de meșterii autohtoni. Așa cum afirmam mai

sus, exemplul nu este singular, putând fi amintit aici și fragmentul de pahar ceramic descoperit la Dumbrava (jud. Iași), ce imită vesela de sticlă de tipul Eggers 185/187²⁹.

Toate aceste descoperiri dovedesc transmiterea influențelor dinspre vesela de sticlă de import spre vesela ceramică autohtonă. Privite ca obiecte de prestigiu, vasele de sticlă erau accesibile doar elitei sociale, însă aceasta nu i-a împiedicat pe meșterii locali să le transpună cu ingeniozitate, în ceramică.

În ceea ce privește litoralul dobrogean, Costel Chiriac atrăgea atenția că aici descoperirile de acest gen sunt mai rare, fapt pus de cercetătorul ieșean pe seama diferențelor de ordin economic dintre orașele nord-pontice unde s-au găsit numeroase asemenea vase și cele din Pontul Stâng, ce nu aveau capacitatea financiară să „absoarbă” asemenea produse în cantități mari³⁰. În afară de necropola tomitană de unde provin și două exemplare întregi³¹, în spațiul danubiano-pontic, se mai cunosc până acum asemenea vase la Capidava³², Hârșova³³, *Ibida* – Slava Rusă³⁴ sau Isaccea³⁵.

Ultimele cercetări privind distribuția veselei de sticlă în bazinul pontic au pus în evidență o diferență cantitativă și calitativă considerabilă între coasta de vest și cea de nord, caracterizată printr-o inegalitate accentuată, în favoarea celei din urmă. Existența unor centre puternice, precum Regatul Bosporan din nordul Mării Negre, a declanșat un proces de polarizare a unei game variate de importuri, dinspre zonele cu tradiție economică din cadrul Imperiului roman, precum Levantul, Egiptul, Rhodosul, Asia Mică, și, mai târziu, Peninsula Italică și arealul gallo-roman³⁶. O gamă variată de produse vitrice de lux pătrunde în secolele I î.Hr. – I d.Hr. pe piețele de desfacere ale unor centre economice puternice precum Panticapaeum, Chersonessos sau Olbia, de unde, credem noi, au fost exportate mai departe în mediul geto-dacic. În acest fel, s-ar putea explica absența veselei de lux la Dunărea de Jos și, în același timp, numeroasele similitudini tipologice și decorative existente între vesela nord – pontică și cea est-carpatică. Prezența aceluia bol cu coaste marmorat în mormântul sarmatic de la Iași poate fi un indicator al căilor de pătrundere pentru aceste piese³⁷. O altă ipoteză ia în calcul însă posibilitatea ca o parte din materialul vitric să fi ajuns în spațiul est-carpatic venind direct dinspre sud, pe mare și apoi urmând cursul Dunării și al Siretului, însă absența unor descoperiri similare în spațiul de tranzit ne face să o privim cu circumspecție³⁸.

Cantitatea însemnată de importuri descoperite la est de Carpați denotă importanța crescândă a influențelor economice romane începând cu secolul I î.Hr. În calitatea lor de centre de putere, davele geto-dacice de pe valea Siretului au constituit o piață de desfacere extrem de atractivă pentru comerț, atât în mod direct cât și prin intermediari, acaparând cea mai mare parte a activităților economice³⁹.

Prezența diverselor tipuri de boluri cu coaste, de la cele marmorate la cele comune, dovedește că în centrele de pe Siret, exista o elită locală bine conturată, ale cărei gusturi se aliniau într-o anumită măsură, la rafinamentul artistic impus de Roma și Peninsula italică.

SOME CONSIDERATIONS REGARDING THE GLASS RIBBED BOWLS DISCOVERED ON THE EAST-CARPATHIAN AREA

SUMMARY

The present study regards the spreading and distribution of the Roman ribbed bowls in the East-Carpathian area. Widely considered as a landmark for the 1st century AD glass industry, the ribbed bowls (also known as “pillar moulded bowls”) are encountered today all over the settlements of the Roman Empire but also in *Barbaricum*, where they were highly appreciated as luxury items. In the Geto-Dacian daciae from Brad, Răcățiu, Poiana and Barboși were discovered numerous fragments belonging to these bowls. The main bulk of discoveries comes nevertheless, from Poiana (Piroboridava) – considered by many archaeologists as the main

²⁹ S. Sanie, Ș. Sanie, Așezarea de la Dumbrava (comuna Ciurea, jud. Iași), în *Geto-dacii...*, p. 404, fig. 10/1.

³⁰ C. Chiriac, *Vase de sticlă de epocă romană descoperite la Carsium (II)*, în *ArhMold*, XXII, 1999, p. 71.

³¹ M. Bucovală, *Vase antice de sticlă la Tomis*, Muzeul de Arheologie Constanța, Constanța, 1968, pp. 37–38, nr. 28–29.

³² C. Matei, *Cercetări arheologice în zona instalației portuare antice de la Capidava (II)*, în *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos (CCDJ)*, V–VII, 1988–1989, p. 125.

³³ C. Chiriac, op. cit. (n. 25), p. 67, nr. 1–3.

³⁴ S. P. Boțan, C. Chiriac, *Considerații privind vasele de sticlă edite provenind din așezările dacice de la est de Carpați (secolele II î.Hr. – II d.Hr.)*, în *ArhMold*, XXXIV, 2011, pp. 166–167.

³⁵ Piese nepublicate folosite de autor pentru alcătuirea lucrării de licență.

³⁶ C. Chiriac, S. P. Boțan, op. cit. (n. 20), p. 298.

³⁷ *Ibidem*, p. 299. A se vedea și bibliografia aferentă acestei problematici.

³⁸ *Ibidem*, p. 300.

³⁹ C. Croitoru, op. cit. (n. 16), p. 18.

outpost-market for roman goods on the Sereth valley. Here, one can be astonished by the great typological variety of these bowls, ranging from the mosaic types (cobalt-blue coloured with white opaque intaglios) to the common greenish types produced in the later periods. The relatively large numbers of early mosaic bowls can indicate a special type of commerce targeting especially the rich Geto-Dacian aristocracy whose standard of luxury was extremely elevated. Another interesting presence is represented by the white opaque bowls resembling the faience. These are believed to be Italic products and are extremely rare throughout the Empire, as they were also produced for a short period of time. Finally, the common bluish-green bowls, represent the final stage of their development in terms of technique decoration and distribution.

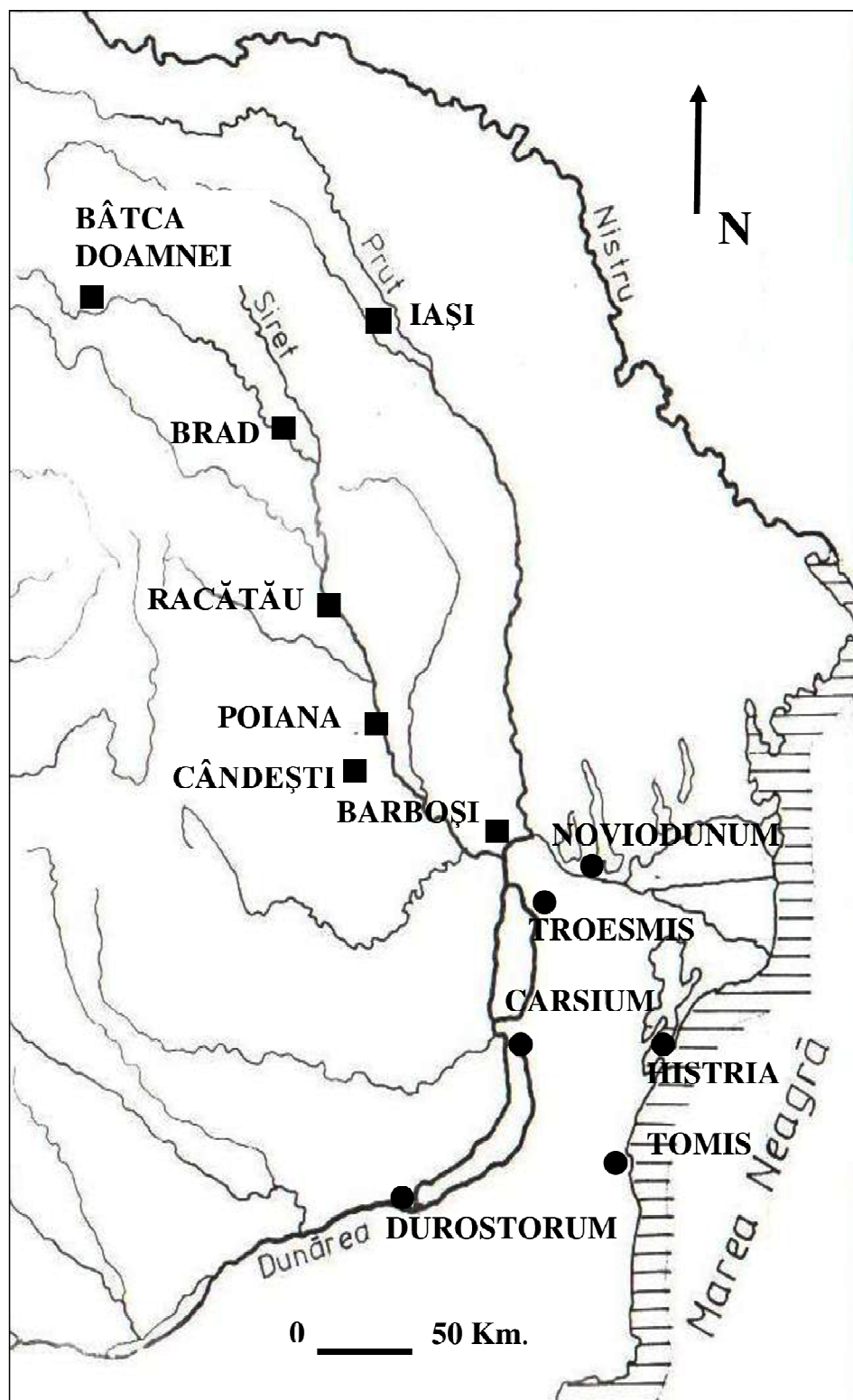
The percentage of these bowls among the glass table vessels is reflected in four diagrams and it shows numerous similarities regarding their number and usage. One more proof for their value as highly sought-after items is given by the discovery, at Costești (Hunedoara county), of a ceramic ribbed bowl made by the local craftsmen, imitating its glass counterparts.

Surprisingly, the glass ribbed bowls are very rare in Dobroudja, only a few items being discovered at Constanța (*Tomis*), Hârșova (*Carsium*), Isaccea (*Noviodunum*) and *Ibida*-Slava Rusă. This fact was believed to be determined by different market demands and levels of absorption for luxury goods, existing between the East Carpathian area and the Western Shore of the Black Sea. Surprisingly, many parallels can be drawn between the vitreous material from the Dacian *davae* and the one discovered in the Greek North-Pontic colonies. This state of things can suggest that the main bulk of imported luxury goods could come from the North, thus avoiding, the economical centers of Moesia Inferior. Of course one can not neglect other routes of penetration from the south, following the water courses of the Danube and then, the Sereth river, but the relative absence of similar discoveries in Thrace and Dobroudja leaves this discussion in pending.

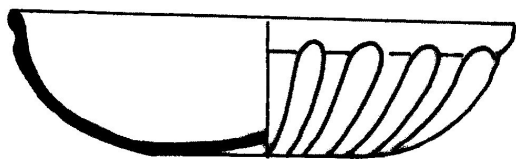
The ribbed bowls and also the majority of glass types discovered East of the Carpathians seem to have both, an Oriental (Asia Minor, Syria-Palestine and Egypt), and Italic origin pointing the fact that this space was economically opened to numerous and various types of influences. All these, combined with the local skills and crafts, provide the original note of the Geto-Dacian civilization.

LIST OF ILLUSTRATIONS

- Pl. I. Map of the East-Carpathian settlements in which glass vessels were discovered, after Boțan, Chiriac, 2011.
 Pl. II. Different types of ribbed bowls. 1. Layout of the general form (by R. Ionescu); 2. Marmoured ribbed bowl from Panticapaeum (after N. Kunina, 1997); 3. White opaque ribbed bowl from Aquileia (after C. Calvi, 1968); 4. Bluish-green ribbed bowl from Tomis (Constanta county) (photo MINAC); 5. Geto-Dacian ceramic ribbed bowl from Costești – Lazuri (source: www.mnit.ro).
 Pl. III. Fragmentary ribbed bowls discovered at Poiana (1–12), Răcătău (13–14), Brad (15), Barboși (16) and Jassy (17).
 Pl. IV. Fragmentary ribbed bowls discovered at Poiana, after S. Teodor, C. Chiriac, 1994.
 Pl. V. Fragmentary ribbed bowls discovered at Poiana, after S. Teodor, C. Chiriac, 1994.
 Pl. VI. Fragmentary ribbed bowls discovered at Poiana, after S. Teodor, C. Chiriac, 1994.

Pl. I. Harta așezărilor geto-dacice în care au fost descoperite vase de sticlă (sec. II î.Hr. – II d.Hr.), după Boțan, Chiriac, 2011.

1

2

3

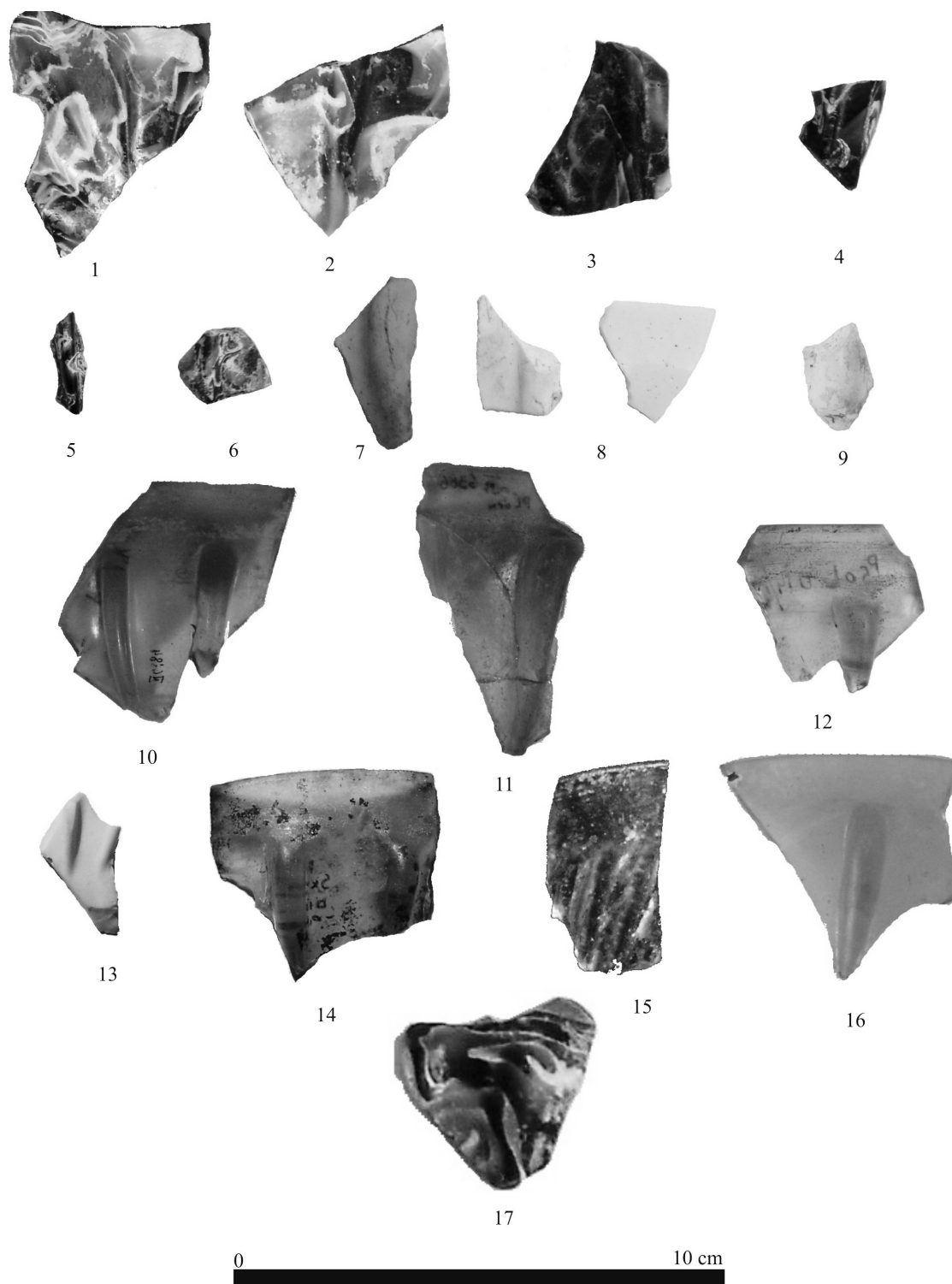

4

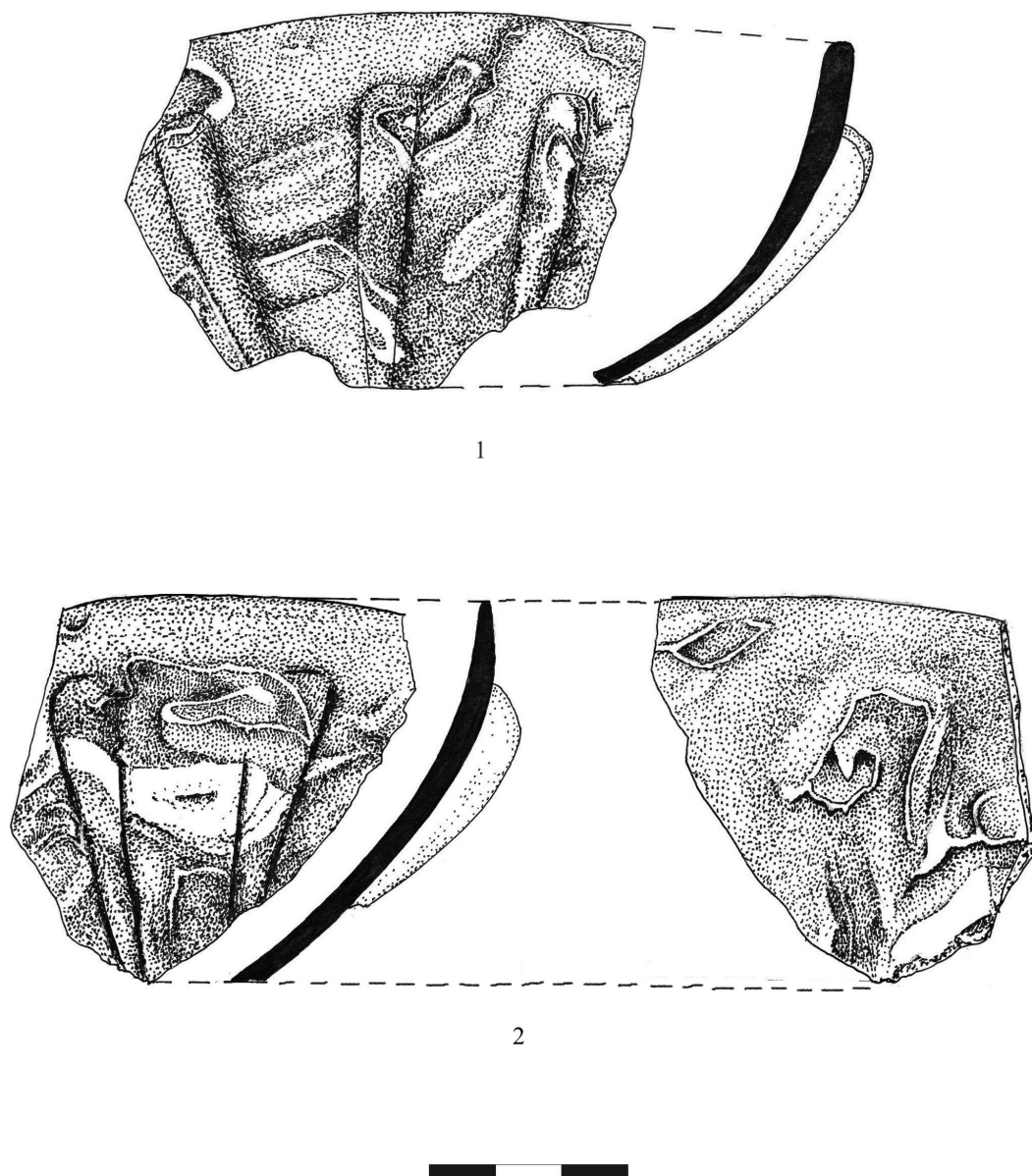

5

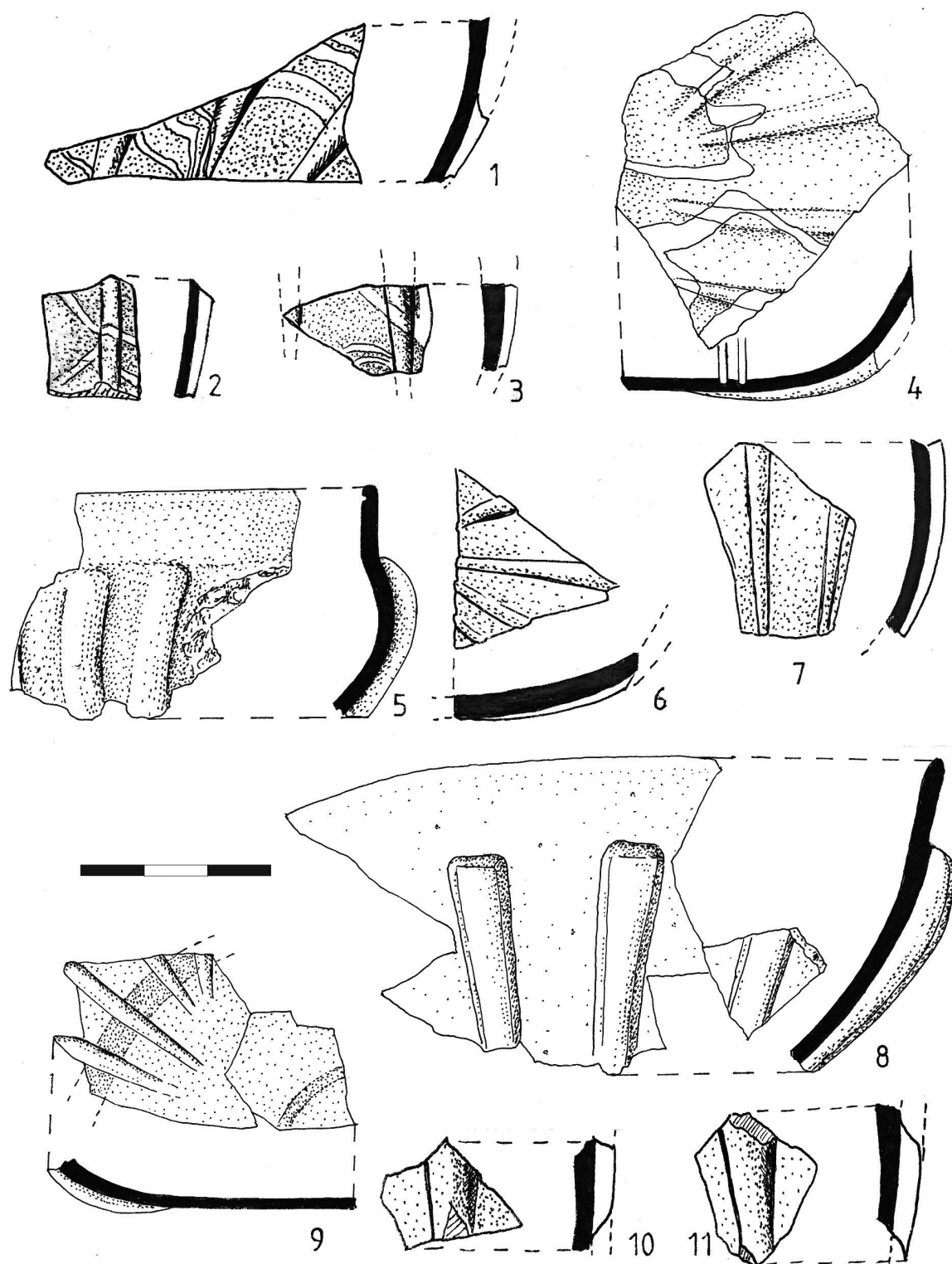
Pl. II. Diferite tipuri de boluri cu coaste. 1. Reprezentare grafică a formei generale (desen R. Ionescu); 2. Bol cu coaste marmorat de la Panticapaeum (după N. Kunina, 1997); 3. Bol cu coaste alb opac de la Aquileia (după C. Calvi, 1968); 4. Bol cu coaste albastrui-verzui de la Tomis (foto MINAC); 5. Bol cu coaste geto-dacic, din ceramică, de la Costești-Lazuri (sursa: www.mnit.ro).

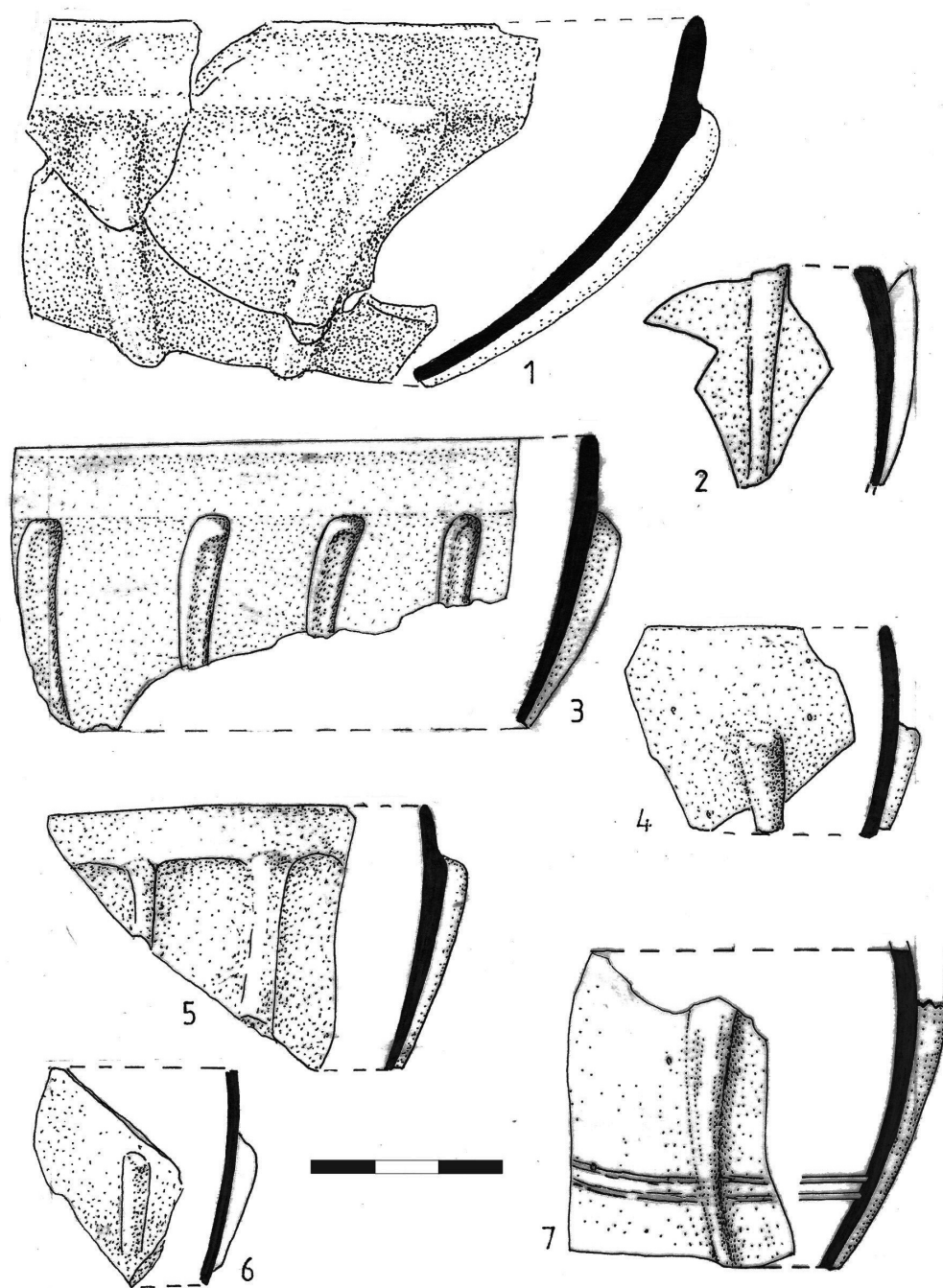
Pl. III. Boluri cu coaste fragmentare, descoperite la Poiana (1–12), Răcătău (13–14), Brad (15), Barboși (16) și Iași (17).

Pl. IV. Boluri cu coaste fragmentare descoperite la Poiana (jud. Galați), după S. Teodor, C. Chiriac, 1994.

Pl. V. Boluri cu coaste fragmentare descoperite la Poiana (jud. Galați), după S. Teodor, C. Chiriac, 1994.

Pl. VI. Boluri cu coaste fragmentare descoperite la Poiana (jud. Galați), după S. Teodor, C. Chiriac, 1994.